

УДК 347.2

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.6471057>**Н.Ю. ФІЛАНОВА-БІЛОУС,**

асистент кафедри цивільного права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент, м. Харків, Україна; e-mail: filatovaukraine@gmail.com;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4243-3990>

КОМПЕНСАЦІЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ПОРУШЕННЯМ ЖИТЛОВИХ ПРАВ У ЗВ'ЯЗКУ З ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ: ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ КОЛА СУБ'ЄКТІВ ЗВЕРНЕННЯ

N.YU. FILATOVA-BILOUS,

Assistant, Chair of Civil Law # 1, Yaroslav Mudryi National Law University, Ph.D. in Law, Associate Professor, Kharkiv, Ukraine; e-mail: filatovaukraine@gmail.com;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4243-3990>

COMPENSATION OF DAMAGES CAUSED BY THE VIOLATION OF THE RIGHT TO HOME DURING THE MILITARY AGGRESSION: THE PROBLEM OF DETERMINING THE CATEGORIES OF CLAIMANTS

АНОТАЦІЇ (ABSTRACTS), КЛЮЧОВІ СЛОВА (KEY WORDS)

Постановка проблеми. Порухення прав особи на житло є одним із найбільш розповсюджених видів порушень в умовах збройної агресії, яка найчастіше полягає в пошкодженні чи знищенні житла. Незважаючи на те, що збройний конфлікт триває в Україні з 2014 року, ефективних механізмів захисту цих прав вироблено майже не було, а з початком повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року ці проблеми постали перед державою значно гостріше. Якщо стосовно осіб, які є власниками житла, певні механізми вже напрацьовані і очікують на своє визначення на рівні закону, то особи, які користуються житлом на підставі ордерів на жиле приміщення, договорів найму соціального житла, а також особи, що проживають у гуртожитках чи в службових жилих приміщеннях, виявляються в цьому плані абсолютне захищеними. **Метою** статті є з'ясування можливості осіб, що користуються житлом на інших правових підставах, крім права власності, претендувати на виплату їм певних компенсацій; чи повинна держава Україна на законодавчому рівні розробляти механізми здійснення таких виплат і чи існують механізми стягнення відповідних компенсацій з держави-агресора. Використано **методи**: формально-логічний – для аналізу положень нормативно-правових актів і судової практики зарубіжних країн і України у сфері захисту житлових прав осіб, порушених у результаті воєнних дій; герменевтичний – для з'ясування сутності правових підходів до визначення механізмів компенсації шкоди особам, житло яких піддалося руйнуванню унаслідок збройної агресії; історичний – з метою дослідження механізмів захисту прав людини, порушених у результаті збройних конфліктів, що мали місце у минулому. **Результати**: з'ясовано, чи є особи, що користуються житлом на інших підставах, крім права власності, такими, що можуть претендувати на захист їх житлових прав, шляхом виплати їм певних компенсацій. Визначено, чи покладається на державу Україна позитивний обов'язок захищати права цих осіб, що були порушені внаслідок воєнних дій, ініційованих Російською Федерацією, а також чи може обов'язок щодо виплати компенсацій таким особам бути покладений безпосередньо на державу-агресора. **Висновки.** В результаті проведеного аналізу з'ясовано, що на державу Україна не може бути покладено позитивні обов'язки впровадження на законодавчому рівні механізмів захисту житлових прав осіб, що користуються житлом на інших підставах, крім права власності. Відповідальною за порушення цих прав є країна-агресор, і саме нею мають бути виплачені компенсації за порушення прав. Механізми ж стягнення відповідних компенсацій з Російської Федерації мають бути розроблені міжнародною спільнотою.

Ключові слова: право на житло; недоторканість житла; компенсація шкоди, завданої руйнуванням житла; збройний конфлікт; судовий імунітет держави

***

Problem statement. Violation of the right to home is one of the most widespread violations in times of military aggression, which usually comes down to the injury or the destruction of a housing. Although the military conflict in Ukraine began in 2014, no effective mechanisms of protection of the right to home have been developed at the legislative level. With the

beginning of the full-scale invasion in February of 2022 these problems became even more topical. While for the persons who are the owners of their housings some mechanisms have already been elaborated and are wait for their further determination in a special law, persons who possess the housing due to the order for the housing, the lease contracts of social housings as well as persons who leave in a dormitory or in a service housing turn out to be totally unprotected towards the violations of this kind. The **purpose** of this article is to determine whether the persons who possess the housings on other grounds than ownership may claim for compensations, whether Ukraine is obliged to develop mechanisms of paying such compensations to these persons and whether there are mechanisms allowing to surcharge Russian Federation as an aggressor. For these purposes, the following **methods** are used: formal-legal method – to analyze the provisions of legal acts and case law concerning protection of the right to home violated as a result of military acts; hermeneutic – to find out approaches to determine mechanisms of compensation for persons whose housing was damaged or destroyed as a result of military aggression; historical – to analyze mechanisms of protection of human rights violated by armed conflicts which happened in the past. **Results:** based on the analysis the author determines whether the persons who possess the housing on other grounds than ownership are the ones who have a right to claim for compensation. The author answers the question whether Ukraine has a positive obligation to protect the rights of these persons violated during the military conflict and whether Russian Federation as an initiator of the military conflict may be accountable for these violations and shall be obliged to pay compensations to these persons. **Conclusions.** As a result of the analysis the author resumes that Ukraine does not bear positive obligations to provide legislative mechanisms of protection of the persons who possessed their housings on other grounds than ownership. It is the aggressor state which is responsible for the violations of these rights, and it is this state who shall pay compensations for the violation of the mentioned rights. However, the way Russian Federation shall be surcharged shall be developed by the international community.

Key words: *right to home; immunity of home; compensation of damage caused by the destruction of housing; armed conflict; judicial immunity of the state*

Постановка проблеми

Проблема компенсації шкоди, завданої у зв'язку з пошкодженням чи знищенням житла внаслідок збройного конфлікту уже давно не є новою для України. Вперше вона постала перед державою у 2014 році у зв'язку з початком воєнних дій на території Донецької і Луганської областей, які агресор (Російська Федерація) намагався видати за конфлікт усередині українського суспільства. Однак із початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації в лютому 2022 року ця проблема постала ще більш гостро: руйнування аж до повного знищення зазнала значна частина житлового фонду по всій лінії фронту, а мільйони людей були змушені терміново покинути своє житло у пошуках безпечних місць проживання.

На жаль, за весь час існування збройного конфлікту на території України по-справжньому ефективного механізму компенсації шкоди, завданої у зв'язку з руйнуванням житла, вироблено так і не було. Причин цьому щонайменше дві: міжнародні та внутрішньодержавні. Що стосується міжнародних причин, то попри всі прагнення європейської спільноти запровадити ефективні та дієві механізми притягнення держав-агресорів до відповідальності за порушення прав людини внаслідок воєнних дій, ці прагнення так і не були реалізовані. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та

практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), які як раз і повинні були втілювати такі механізми, продемонстрували свою уразливість. Показовим у цьому контексті є рішення ЄСПЛ у справі "Грузія проти Росії (II)": в ньому ЄСПЛ залишив без однозначного вирішення питання про те, під чією юрисдикцією знаходяться території проведення активних бойових дій (під юрисдикцією держави-агресора чи держави, що потерпає від агресії), а також про компенсації постраждалим унаслідок воєнних дій особам [1]. Це питання ще більше ускладниться у зв'язку з виключенням Росії з Ради Європи у березні 2022 року [2].

Що ж стосується внутрішньодержавних причин, то вони зводяться до відсутності належного законодавчого регулювання підстав і порядку компенсації шкоди, завданої порушенням житлових прав. При цьому іншого механізму покладення на державу обов'язку виплачувати компенсації, окрім прийняття спеціального закону про здійснення таких компенсацій, не існує. Як зазначила в своїй постанові від 04.09.2019 року у справі № 265/6582/16-ц Велика Палата Верховного Суду з посиланням на ст.1177 ЦК України та ст.19 Закону України "Про боротьбу з тероризмом», відшкодування шкоди, заподіяної громадянам терористичним актом, провадиться за рахунок коштів Державного бюджету України *відповідно до закону* і з наступним стягненням

суми цього відшкодування з осіб, якими заподіяно шкоду, в порядку, встановленому законом [3]. Водночас такого закону так і не було прийнято – ці питання регулювалися Постановою Кабінету Міністрів України від 18.12.2013 р. № 947, і то лише частково [4].

Проблеми захисту житлових прав, порушених у зв'язку зі збройною агресією, на жаль, не були достатньо досліджені у вітчизняній юридичній науці, попри те, що така агресія мала місце достатньо тривалий час. Так, М.К. Галянтич, А.І. Дрішлюк, Л.Г. Лічман [5] та В.А. Кройтор [6] досліджували загальні підстави і умови захисту житлових прав. Утім окремої уваги захисту житлових прав у зв'язку з воєнними діями в роботах цих учених не приділялося. В роботах же інших учених, навпаки, досліджується проблема відповідальності держави за шкоду, заподіяну у зв'язку з воєнними діями. Ученими Л.В. Мамчур, М.М. Тульчевська [7] та А. Анісімовою [8] досліджувалися проблеми захисту житлових прав у зв'язку проведенням антитерористичної операції. Однак безумовно масштаби, умови і наслідки порушення житлових прав при проведенні АТО і при повномасштабному вторгненні порівнювати не можна. Тому ці роботи також не вирішують проблем, що постали перед державою в нинішніх умовах.

Отже, окреслені проблеми потребують глибокого наукового дослідження, яке повинно спиратися не тільки на аналіз наукових доробків вітчизняних учених, а й на наукові праці зарубіжних учених. Зокрема, Е.Т. Йенсен (Jensen, 2005) та Е. Коппе (Корре, 2012) займалися проблемою компенсації шкоди, завданої у зв'язку зі збройним конфліктом [9; 10].

Тому метою статті є з'ясування можливості осіб, що користуються житлом на інших правових підставах, крім права власності, претендувати на виплату їм певних компенсацій; чи повинна держава Україна на законодавчому рівні розробляти механізми здійснення таких виплат і чи існують механізми стягнення відповідних компенсацій з держави-агресора. Її новизна полягає в комплексному науково-теоретичному дослідженні проблеми захисту житлових прав осіб, які користуються житлом на інших підставах, ніж право власності, у зв'язку з пошкодженням чи руйнуванням житла внаслідок воєнних дій. В результаті цього дослідження формулюються підходи до вирішення окреслених проблем у вітчизняній правотворчій та правозастосовній діяльності, а також (частково) на рівні

міжнародно-правових інструментів. Завданням статті є: дослідження правової природи прав осіб, які користуються житлом на інших підставах, ніж право власності; вирішення питання про позитивні обов'язки держави перед потерпілими особами в контексті міжнародних договорів, ратифікованих Україною; визначення підстав і умов притягнення до відповідальності за порушення житлових форм держави-агресора.

Підходи до вирішення питання щодо компенсації шкоди після початку повномасштабного вторгнення на законодавчому рівні

З початком відкритої військової агресії Російської Федерації проти України відбулися певні зрушення в контексті запровадження механізмів компенсації шкоди, завданої порушенням житлових прав. Кабінетом Міністрів України було прийнято низку нормативно-правових актів, які регулюють порядок подання заяв на отримання компенсації та фіксації пошкоджень майна. Крім того, до Верховної Ради України було подано низку законопроектів, які визначають механізм виплати компенсації за порушення житлових прав. Один із цих законопроектів, а саме законопроект від 24.03.2022 р. № 7198, було прийнято за основу, і ймовіріше за все саме він у подальшому буде прийнятий Верховною Радою України як такий, що визначає відповідні механізми [11]. Наразі ж, поки відповідний закон ще не прийнято, здійснюється прийняття заяв на отримання компенсації шкоди, а також фіксування фактів руйнування житла там, де це можливо.

Втім попри наявність попередньої визначеності в питаннях порядку компенсації шкоди, завданої руйнуванням житла, існує численна кількість проблем, які залишаються поза увагою законодавця і навіть у разі прийняття закону не набудуть вирішення. На основні з них уже звернуло увагу Головне науково-експертне управління Верховної Ради України у висновку на законопроект від 24.03.2022 р. № 7198 [12]. Зокрема, це проблема визначення граничного розміру компенсації, що буде виплачуватися постраждалим особам, формування фонду, з якого будуть виплачуватися компенсації, а також визначення джерел, за рахунок яких цей фонд буде поповнюватися необхідними коштами.

Однак ще одним не менш важливим питанням є те, хто саме може претендувати на відповідну компенсацію і за яких умов. Закономірно,

що в першу чергу компенсація повинна виплачуватися фізичним особам – власникам відповідного житла, адже саме право власності є найбільш охоронюваним і абсолютним речовим правом. Водночас у практиці уже виникають питання щодо забезпечення справедливої компенсації іншим категоріям осіб, які не встигли набути права власності на житло або які мали лише право користування певним житлом на підставі відповідних документів. Мова йде про осіб, які проживали у неприватизованих квартирах (будинках), включаючи тих, хто подав необхідні документи на приватизацію, але не встиг приватизувати житло до його руйнування, осіб, які користувалися житлом на підставі договору найму соціального житла чи проживали у гуртожитках. Особливо гостро питання щодо цих осіб постає в тих випадках, коли зруйноване житло було для них єдиним.

У нормативно-правових актах, прийнятих після введення правового режиму воєнного стану, а також у тих, які планується прийняти найближчим часом, це питання фактично не вирішується. Так, згідно з Порядком подання інформаційного повідомлення про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 26.03.2022 р. № 380, правом на подання заяви на отримання компенсації наділяються фізичні особи, які є: власниками відповідного нерухомого майна або замовниками будівництва щодо об'єктів будівництва; членами житлово-будівельних (житлових) кооперативів, які викупили квартиру, інше житлове приміщення кооперативу, але не оформили право власності на нього, або їх спадкоємцями, або особами, які здійснили інвестування та фінансування будівництва об'єктів, щодо яких отримано право на виконання будівельних робіт (зокрема прийнятих в експлуатацію об'єктів, щодо яких не оформлено право власності), або їх спадкоємцями; спадкоємцями осіб, визначених абзацами другим – четвертим цього підпункту. Також правом на подання відповідних заяв наділяються юридичні особи, які є: власниками (балансоутримувачами) відповідного нерухомого майна або замовниками будівництва щодо об'єктів будівництва, або за якими таке майно (об'єкти будівництва) закріплено на праві господарського відання чи праві оперативного управління; особами, які здійснили інвестування та фінансування будів-

ництва об'єктів, щодо яких отримано право на виконання будівельних робіт (зокрема прийнятих в експлуатацію об'єктів, щодо яких не оформлено право власності); об'єднаннями співвласників багатоквартирних будинків, управителями багатоквартирних будинків, житлово-будівельними (житловими) кооперативами, які здійснюють утримання відповідних будинків, а також спадкоємцями чи право-наступниками зазначених юридичних осіб [13].

Зі змісту вказаної норми випливає, що фізичні особи, які в ній прямо не зазначені, в тому числі ті, що проживали у відповідних житлових приміщеннях на підставі договорів найму соціального житла, ордерів на жилі приміщення, інших правових підставах, прямо не зазначених у Постанові, не мають права на отримання компенсації. Водночас юридична особа, що виступала балансоутримувачем, управителем будинку, в якому розташовувалося відповідне житлове приміщення, чи юридична особа, за якою відповідний будинок був закріплений на праві господарського відання чи оперативного управління, претендувати на таку компенсацію може. Очевидно, такий механізм передбачено для того, щоб відповідна юридична особа мала змогу провести необхідний ремонт для відновлення стану будинку та забезпечення можливості вселення в нього його мешканців. Однак навряд чи цей механізм є дієвим у випадках, коли будинок зруйновано повністю і він не підлягає відновленню: чинне законодавство не покладає на балансоутримувача чи управителя зруйнованого будинку обов'язку його відбудови чи перебудови.

Законопроект від 24.03.2022 р. № 7198 дещо по-іншому підходить до визначення кола осіб, які мають право на виплату компенсації за шкоду, завдану руйнуванням житла. Так, згідно зі ст.2 цього законопроекту на отримання компенсації мають право фізичні особи – громадяни України, які є: а) власниками пошкоджених та/або знищених об'єктів нерухомого майна; б) особами, які здійснили інвестування та фінансування будівництва об'єктів житлового будівництва щодо яких отримано право на виконання будівельних робіт та які не прийнято в експлуатацію; в) членами житлово-будівельних (житлових) кооперативів, які викупили квартиру, інше житлове приміщення кооперативу, але не оформили право власності на нього; г) спадкоємцями вищевказаних фізичних осіб. Крім цього право на компенсацію мають об'єднання співвласників багатоквартирних будинків, управи-

тели багатоквартирних будинків, а також житлово-будівельні (житлові) кооперативи, які здійснюють утримання відповідних будинків, щодо відновлення пошкодженого спільного майна багатоквартирного будинку. Таким чином, законопроект значно звужує перелік осіб, які мають право на отримання відповідної компенсації, і знов-таки, не відносить до цього переліку значне коло тих фізичних осіб, які проживали у відповідному житловому приміщенні на інших правових підставах, крім права власності.

Природа права на житло особи, що користується ним на інших підставах, ніж право власності, та можливість захисту цього права

Перш, ніж критикувати чинне і перспективне законодавство у зв'язку з обмеженням кола осіб, що мають право на компенсацію, слід визначитися із тим, чи дійсно право осіб, які не є власниками зруйнованого житла, повинно бути захищене шляхом надання їм права на відповідну компенсацію. У цьому контексті можуть бути висловлені різні аргументи.

З одного боку, якщо особа не є власником житла, що постраждало внаслідок воєнної агресії, то відсутнє і право, яке підлягає захисту. Так, власником відповідного житла є інша особа (держава, територіальна громада, певна юридична особа), і саме на цю особу покладено обов'язок щодо догляду за цим житлом і утримання його в належному стані. Тому саме ця особа і повинна вважатися постраждалою внаслідок руйнування цього житла. Крім цього, якщо надати право на отримання компенсації всім тим особам, які не є власниками житла, в якому вони проживають, то коло цих осіб може виявитися необґрунтовано широким. Так, по великому рахунку, до нього можна включити і тих осіб, які мають право житлового сервітуту (члени сім'ї власника житла та інші особи), і тих, хто проживає у відповідному приміщенні на умовах договору комерційного найму житла, і тих, хто проживає у відповідному приміщенні, оскільки не може бути з нього виселений у примусовому порядку з огляду на приписи ст.109 ЖК України. Безумовно, в такому випадку коло осіб, що претендують на компенсацію, є надмірно розширеним, що покладає непомірний тягар на державу, ресурси якої в період війни і так виснажені.

З іншого ж боку, право на житло є самостійним правом, яке не може ототожнюватися з правом власності на житло, але тим не менше

заслуговує на захист. Як зазначається в літературі, потреба в житлі є однією з фізіологічних потреб людини, а тому право на житло є одним із основних соціально-економічних прав фізичної особи, що закріплене в ст.47 Конституції України [14, с.278]. Аналізуючи природу права на житло, Конституційний Суд України у рішенні від 20.12.2019 року № 12-р/2019 зазначив, що право на житло, як і інші конституційні права, є невідчужуваним, непорушним і рівним для всіх без будь-яких обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. При цьому це право може бути реалізоване у різні способи, а саме, у спосіб будівництва житла, придбання його у власність або взяття в оренду, а громадянами, які потребують соціального захисту, – у спосіб отримання соціального житла від держави або органів місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону [15].

Не варто забувати і про те, що право на житло також є і одним із немайнових прав людини. Так, ст.8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод із назвою "Право на повагу до приватного і сімейного життя", встановлює, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, *до свого житла* і кореспонденції. У внутрішньому законодавстві право на житло також визначається як одне з немайнових прав. Так, ст.311 ЦК України встановлює право на недоторканість житла, яке, зпоміж іншого передбачає, що фізична особа не може бути виселена або іншим чином примусово позбавлена житла, крім випадків, встановлених законом.

Особливу увагу праву на недоторканість житла приділяє у своїх рішеннях ЄСПЛ. З погляду Суду, право на повагу до житла означає право не просто на фактичний фізичний простір, але й на спокійне користування цим простором [16, с.62]. Втрата житла в цьому контексті є крайньою формою втручання в право на повагу до житла, і будь-яка особа, що зазнає ризик втручання такого рівня, повинна мати можливість вимагати того, щоб співмірність такої міри була оцінена незалежним судом у контексті принципів, відображених у § 50 ст.8 Конвенції [17]. При цьому право на повагу до житла не може бути поставлено у залежність від того, на якій підставі особа проживає в тому чи іншому житловому

приміщенні. ЄСПЛ у своїх рішеннях оцінює законність, доцільність і пропорційність втручання в це право як у випадках, коли мова йде про позбавлення можливості використовувати житло власника такого житла [18; 19], так і у випадках, коли спір виникає через позбавлення такої можливості особи, яка є наймачем за договором соціального або комерційного найму житла [20; 21].

Таким чином, навіть якщо особа не є власником житла, в якому вона проживає, вона все одно має конституційне право на житло, яке вона реалізує в інший спосіб, ніж отримання цього житла у власність. Тому у випадку руйнування чи знищення цього житла її право на нього безумовно є порушеним. У зв'язку з цим виникає наступне питання: чи зобов'язана держава забезпечувати захист цього права в разі руйнування житла через війну і впроваджувати механізми такого захисту на законодавчому рівні? Оскільки питання щодо обов'язків держави перед людиною головним чином вирішується на рівні міжнародних конвенцій, зокрема, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, його слід розглядати саме крізь призму положень цієї Конвенції і практики ЄСПЛ.

Обов'язки держави Україна щодо впровадження механізмів захисту прав осіб, що користуються житлом на інших підставах, ніж право власності

Стаття 1 Конвенції встановлює, що її сторони (держави-члени Ради Європи) гарантують кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, визначені в ній. З цього випливає, що Конвенція покладає на держави не лише обов'язок не здійснювати незаконного втручання в права людини, а й обов'язок забезпечувати такий рівень правопорядку в межах своєї юрисдикції, який унеможливує такі втручання також і з боку інших осіб (в тому числі, і приватних) та забезпечує ефективний захист порушених прав у разі такого втручання. В останньому випадку мова йде про так звані "позитивні" обов'язки держави і про горизонтальний ефект Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [22, с.161].

У контексті розгляду справ про порушення права на повагу до житла ЄСПЛ неодноразово звертав увагу на позитивні обов'язки держави щодо забезпечення захисту цього права. Так, у справі "Новоселецький проти України" спір стосувався порушення права заявника у зв'язку з переданням його роботодавцем квартири, в якій

він проживав на підставі ордера на вселення, іншій особі через тимчасовий виїзд заявника і проживання в іншому місті. У цій справі ЄСПЛ дійшов висновку про те, що держава-відповідач не виконала своїх позитивних обов'язків щодо забезпечення поваги до житла і захисту цього права. Суд зауважив, що попри те, що в результаті оскарження дій роботодавця до правоохоронних і судових органів, право заявника було поновлене, таке поновлення відбулося в непомірні строки і було неефективним [23]. Про порушення права на повагу до житла з боку держави ЄСПЛ зазначив і в рішенні "Суруджу проти Румунії". Хоча у цій справі порушення права заявника полягало у постійних знущаннях з боку його сусідів, які навмисно вдиралися на приданкову територію, лякаючи його та членів його сім'ї і завдаючи шкоди його помешканню, Суд дійшов висновку про наявність порушень з боку саме держави, яка систематично ігнорувала скарги заявника і не вживала заходів для припинення правопорушень з боку сусідів [24].

Про наявність позитивних зобов'язань держави ЄСПЛ зазначає і в контексті розгляду справ про порушення права особи на мирне володіння майном (стаття 1 Протоколу 1 Конвенції). Враховуючи те, що це право має в Конвенції автономне значення, не зводиться лише до класичного права власності і включає, зокрема, так звані "правомірні очікування" особи (тобто, розумні очікування того, що особа може отримати певне благо в майбутньому), цей аспект також заслуговує уваги. Так, у справі "Онерілдіз проти Туреччини" заявники скаржилися на порушення державою їх прав на мирне володіння майном у зв'язку з тим, що внаслідок небезпечної діяльності державного підприємства, яка призвела до вибуху метану, відбулося руйнування їхніх будинків. ЄСПЛ у цій справі дійшов висновку, що держава-відповідач не виконала своїх позитивних обов'язків, оскільки не захистила майнові інтереси заявників, не повідомила їх про небезпеку, хоча знала або не могла не знати про її існування [25].

Таким чином, держава зобов'язана забезпечити захист права особи на житло і на мирне володіння майном не тільки від власних дій (бездіяльності), а й від дій третіх осіб, якими таке право порушене. Однак чи правильно вести мову про покладення на державу відповідних позитивних зобов'язань у тих випадках, коли порушником прав її громадян виступає не приватна особа, а інша держава, яка при цьому ви-

ступає агресором у військовому конфлікті щодо цієї держави? Вбачається, що для відповіді на це питання слід урахувати низку обставин.

По-перше, якщо брати до уваги міжнародне регулювання, то державам надається право відступати від своїх міжнародних зобов'язань в умовах воєнних дій. Так, згідно зі ст.15 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом. При цьому відповідна Сторона повинна проінформувати Генерального секретаря Ради Європи про вжиті нею заходи і причини їх вжиття. Україна повідомила про вжиття таких заходів і про відступ, зокрема, від статті 8 Конвенції, а також від ст.1 Протоколу 1 Конвенції, які стосуються захисту права на житло і мирне володіння майном, Генерального Секретаря ООН [26].

По-друге, при вирішенні цього питання підлягає також урахуванню те, чи здійснювала Україна фактичний контроль над територіями, де відбулося руйнування житла, на момент такого руйнування. Так, згідно зі ст.1 Конвенції держава зобов'язана вживати заходів щодо дотримання гарантованих Конвенцією прав у межах своєї юрисдикції, якою, за загальним правилом, є територія в межах її державного кордону. Однак ЄСПЛ у своїй практиці неодноразово наголошував на наявності винятків із цього правила, одним із яких є випадок, коли внаслідок правомірних чи неправомірних воєнних дій над певною територією держави отримує ефективний контроль інша держава (принцип ефективного контролю). В такому разі обов'язок щодо захисту прав людини покладається саме на ту державу, яка здійснює фактичний контроль над відповідною територією, про що зазначається у рішеннях "Кіпр проти Туреччини" [27], "Грузія проти Росії (II)" [28] та в багатьох інших. Примітно, що на цю обставину звернула увагу і Велика Палата Верховного Суду в одному із нещодавніх своїх рішень, зауваживши, що територія, на якій загинула матір позивача, була на той час тимчасово окупованою, а тому держава Україна не контролювала цю частину її території настільки, щоби попередити загибель матері позивача, навіть якщо би вона могла та мала це зро-

бити [29]. Таким чином, покладення на державу Україна обов'язку здійснювати компенсацію порушених житлових прав залежить також від того, чи мала Україна фактичну можливість виконувати свої обов'язки на території, де проводилися відповідні бойові дії.

По-третє, руйнування житла осіб, що проживають в Україні, є наслідком численних зухвалих порушень своїх міжнародних зобов'язань з боку Російської Федерації, і ці порушення визнані міжнародними організаціями, в тому числі ООН. Так, 02.03.2022 року збройну агресію РФ проти України у резолюції ES-11/1 "Агресія проти України" визнала Генеральна Асамблея ООН [30]. 16.03.2022 року Міжнародний суд ООН у міждержавній справі України проти Росії ухвалив рішення про вжиття тимчасових заходів, згідно з яким визначив, що РФ має негайно зупинити воєнні дії [31]. 27.04.2022 року Парламентська асамблея Ради Європи ухвалила резолюцію "Наслідки продовження агресії Російської Федерації проти України: роль і відповідь Ради Європи" № 2433. Визнала, що агресія РФ проти України є безпрецедентним актом як сама по собі, так і за її далекосяжними наслідками, бо провокує найважчу гуманітарну кризу в Європі з найбільшою кількістю жертв, наймасштабнішим внутрішнім і зовнішнім переміщенням населення з часів Другої світової війни [32]. Тому законно покладати відповідальність за порушення прав людини, в тому числі, житлових прав, саме на Російську Федерацію як безпосереднього агресора.

Всі ці обставини в сукупності свідчать про те, що покладання на державу Україна обов'язку впровадження законодавчих механізмів компенсації шкоди, завданої руйнуванням житла, усім особам, які постраждали внаслідок цього, є несправедливим. Уже те, що на законодавчому рівні ведеться послідовна робота щодо започаткування механізмів виплати компенсацій відносно вузькому колу осіб (переважно власникам житла), слід оцінювати вкрай позитивно. Питання ж про компенсацію шкоди іншим особам, чие право на житло було порушено через його руйнування, вочевидь повинно вирішуватися інакше.

Підходи до вирішення проблеми житлових прав осіб у зв'язку з пошкодженням чи руйнуванням їх житла внаслідок воєнних дій

Одним із можливих варіантів вирішення цього питання є звернення потерпілої особи до суду з вимогами до держави-агресора, тобто, до Російської Федерації. Донедавна такий варіант

захисту прав видавався марним: суди України, отримуючи відповідні позови, посилалися на положення ст.79 Закону України "Про міжнародне приватне право", яка містить правило про судовий імунітет держави. Однак у квітні 2022 року Верховний Суд кардинально змінив підхід до розгляду справ за такими позовами. Так, у Постанові від 14.04.2022 року у справі № 308/9708/19 КЦС ВС зазначив, що Європейською конвенцією про імунітет держав 1972 року (стаття 11), та Конвенцією ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності 2004 року (стаття 12) передбачено, що Договірна держава не може посилатися на імунітет від юрисдикції при розгляді справи в суді іншої Договірної держави, який зазвичай має компетенцію розглядати справи, які стосуються грошової компенсації (відшкодування), зокрема, у разі смерті чи заподіяння тілесного ушкодження особі чи заподіяння шкоди майну або його втрати в результаті дій чи бездіяльності держави, якщо така дія чи бездіяльність мали місце повністю або частково на території держави суду. І хоча ні Україна, ні Російська Федерація не є договірними сторонами цих конвенцій, Верховний Суд зауважив, що положення цих конвенцій є частиною звичаєвого міжнародного права, а тому їх положення все одно мають бути дотримані [33]. Попри певну революційність і спірність цього рішення, у доктрині воно було оцінене позитивно. Так, Б. Карнаух зауважує, що виходячи з аналізу практики ЄСПЛ, метою існування принципу судового імунітету держави є збереження "ввічливих і добросусідських відносин" між країнами. Однак безумовно про цю мету не може йти мови тоді, коли між країнами триває збройний конфлікт, зухвало ініційований однією з них. Тому винятки з принципу судового імунітету повинні існувати, слугуючи одним із стимулів для держави-агресора припинити порушення прав і укласти з державою, що зазнає збройної агресії, договори щодо виплати компенсацій і репарацій [34, с.12].

Безумовно, описаний варіант, будучи найбільш закономірним і справедливим вирішенням проблеми порушення житлових прав в умовах війни, водночас може виявитися неефективним. Російська Федерація може банально

відмовитися визнавати рішення українських судів і виплачувати компенсації постраждалим особам. Для того, щоб такі виплати були здійснені, мають бути підключені міжнародні механізми впливу на державу-агресора і примушування її виконувати свої обов'язки у сфері захисту прав людини. Очевидно, сьогодні в цьому питанні спостерігається відчутна криза: Рада Європи і ЄСПЛ не матимуть необхідних важелів впливу на Росію, оскільки вона вже не є членом РЄ, а ООН вкотре демонструє певну інертність і нерішучість у питаннях протидії державам-агресорам. Тому система міжнародних механізмів впливу на такі держави очевидно має бути переглянута і доопрацьована. Однак це питання є предметом окремого дослідження і не може бути розглянуте в рамках окресленої тематики на достатньо глибокому аналітичному рівні.

Висновки

Проблема захисту прав осіб на житло, що були порушені внаслідок воєнних дій, є однією з найактуальніших у нинішніх умовах. Попри те, що державні органи України сьогодні проводять серйозну роботу в напрямку розробки механізмів такого захисту на законодавчому рівні, очевидним є те, що захистити житлові права всіх постраждалих осіб держава, що потерпає від постійних і безперервних бойових дій, не зможе. Не є винятком у цьому контексті і ситуація з тими особами, які проживали в певних житлових приміщеннях на умовах договору соціального найму і житло яких було зруйновано (пошкоджено). Убачається, що права цих осіб мають бути відновлені саме тією державою, яка ініціювала збройний конфлікт і виступила в якості агресора. Водночас реалізація такого механізму захисту прав повинна супроводжуватися впровадженням дієвих й ефективних механізмів впливу на державу-агресора на міжнародному рівні.

Конфлікт інтересів

Конфлікт інтересів відсутній

Вираз вдячності

Дослідження проведено за ініціативою автора і не отримало будь-якого фінансування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Georgia v. Russia (II) [GC], no. 38263/08, 21 January 2021.
2. Resolution CM/Res(2022)2 on the cessation of the membership of the Russian Federation to the Council of Europe. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680a5da51
3. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04.09.2019 у справі № 265/6582/16-ц. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86310215>

4. Порядок надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій та розміру грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.2013 № 947.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/947-2013-n#Text>
5. Галянтич М. К., Дрішлюк А. І., Лічман Л. Г.; за заг. ред. Луця В. В. Здійснення та судовий захист суб'єктивних житлових прав: монографія. Київ; Тернопіль: Підруч. і посіб., 2009. 496 с.
6. Кройтор В. А. Система цивільно-правових засобів захисту житлових прав. *Право і Безпека*. 2016. № 1. С. 135–140.
7. Мамчур Л. В., Тульчевська М. М. Особливості відшкодування шкоди, завданої майну фізичних осіб під час проведення АТО/ООС. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2021. № 1. С. 92–95.
<https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-1/20>
8. Анісімова А. Відшкодування збитків, завданих пошкодженням або знищенням житла внаслідок збройного конфлікту. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 13–17.
9. Jensen, Eric Talbot, The International Law of Environmental Warfare: Active and Passive Damage During Times of Armed Conflict. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, Vol. 38, p. 145, 2005, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=987033>
10. Koppe, Erik. The Principle of Ambiguity and the Prohibition Against Excessive Collateral Damage to the Environment During Armed Conflict (October 1, 2012). *Nordic Journal of International Law*, Vol. 82, No. 1, 53–82. <https://doi.org/10.1163/15718107-08201004>
11. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації: Проект Закону України від 24.03.2022 № 7198.
<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39283>
12. Тихонюк С. Висновок на проект Закону України "Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації": до реєстр. № 7198 від 24.03.2022.
<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1251060>
13. Порядок подання інформаційного повідомлення про пошкожене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 26.03.2022 № 380.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/380-2022-n#top>
14. Замуравкина Р. М. Право на жилище. *Харьковская цивилистическая школа: грани наследственного права: монография* / И. В. Спасибо-Фатеева, О. П. Печеный, В. И. Крат и др.; под ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. Харьков: Право, 2016. С. 278–288.
15. Рішення Конституційного Суду України від 20.12.2019 № 12-р/2019 у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 135 Житлового кодексу Української РСР.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-19#top>
16. Руководство по применению статьи 8 Европейской конвенции по правам человека. Совет Европы / Европейский суд по правам человека, 2017 г.
https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_8_RUS.pdf
17. McCann v. the United Kingdom, no. 19009/04, ECHR 2008.
18. Rousk v. Sweden, no. 27183/04, 25 July 2013.
19. Vrzic v. Croatia, no. 43777/13, 12 July 2016.
20. Ivanova and Cherkezov v. Bulgaria, no. 46577/15, 21 April 2016.
21. Connors v. the United Kingdom, no. 66746/01, 27 May 2004.
22. Карнаух Б. П. Захист власності Європейським судом з прав людини і горизонтальний ефект. *Право України*. 2021. № 5. С. 149–166.
23. Novoseletskiy v. Ukraine, no. 47148/99, ECHR 2005-II.
24. Surugiu v. Romania, no. 48995/99, 20 April 2004.
25. Öneriyildiz v. Turkey [GC], no. 48939/99, ECHR 2004-XII.
26. Update on the human rights situation in Ukraine Reporting period: 24 February – 26 March.
https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-03/HRMMU_Update_2022-03-26_EN.pdf
27. Cyprus v. Turkey [GC], no. 25781/94, ECHR 2001-IV.
28. Georgia v. Russia (II) [GC], no. 38263/08, 21 January 2021.

29. Постанова ВП ВС від 12.05.2022 у справі № 635/6172/17. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104728593>
30. Aggression against Ukraine : resolution / adopted by the General Assembly. UN. General Assembly (11th emergency special sess.: 2022). <https://digitallibrary.un.org/record/3965290>
31. Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation) No. 2022/11 16 March 2022. <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220316-PRE-01-00-EN.pdf>
32. Consequences of the Russian Federation's continued aggression against Ukraine: role and response of the Council of Europe. Resolution 2433 (2022). <https://pace.coe.int/pdf/d3401fd9ae4b62f246ccd2d7f6f486dd80b7cac1c0cf84e34ee49a0453da88ed/resolution%202433.pdf>
33. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 14.04.2022 у справі № 308/9708/19. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104086064>
34. Karnaukh B. Territorial Tort Exception? The Ukrainian Supreme Court Held that the Russian Federation Could not Plead Immunity with Regard to Tort Claims Brought by the Victims of the Russia-Ukraine War. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2022, 3(15). <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.2-n000321>

REFERENCES

1. Georgia v. Russia (II) [GC], no. 38263/08, 21 January 2021.
2. Resolution CM/Res(2022)2 on the cessation of the membership of the Russian Federation to the Council of Europe. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680a5da51
3. *Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 04.09.2019 u spravi № 265/6582/16-ts* [Resolution of Grand Chamber of Supreme Court from 4 September 2019 in case No 265/6582/16-ts]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86310215> (in Ukr.).
4. *Poriadok nadannia ta vyznachennia rozmiru hroshovoi dopomohy postrazhdalym vid nadzvychainykh sytuatsii ta rozmiru hroshovoi kompensatsii postrazhdalym, zhytlovi budynky (kvartyry) yakykh zruinovano vnaslidok nadzvychainoi sytuatsii voiennoho kharakteru, sprychynenoi zbroinoiu ahresiieiu Rosiiskoi Federatsii* [Ruling on payment and determination of monetary support for persons suffering from emergency and on the value of monetary compensation for persons whose houses (apartments) were damaged as a result of the military emergency caused by the armed aggression of the Russian Federation]. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy* (18.12.2013 No. 947). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/947-2013-n#Text> (in Ukr.).
5. Haliantych, M. K., Drishlyuk, A. I., & Lichman, L. H.; Luts, V. V. (Red.). (2009). *Zdiisnennia ta sudovy zakhyst subiektyvnykh zhytlovykh prav* [Exercise of right to judicial protection of subjective rights to home]. Monohrafiya. Kyiv; Ternopil: Pidruch. i posib. (in Ukr.).
6. Kroitor, V. A. (2016). *Systema tsyvilno-pravovykh zasobiv zakhystu zhytlovykh prav* [The System of Civil Law remedies of protection of the Right to Home]. *Pravo i Bezpeka*, (1), 135–140 (in Ukr.).
7. Mamchur, L. V., & Tulchevska, M. M. (2021). *Osoblyvosti vidshkoduvannia shkody, zavdanoi mainu fizychnykh osib pid chas provedennia ATO/OOS* [Peculiarities of Compensation of Damage Caused to the Property of Natural Persons During the Antiterroristic Operation]. *Yurydychnyi elektronnyi naukovyi zhurnal*, (1), 92–95 <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-1/20> (in Ukr.).
8. Anisimova, A. (2020). *Vidshkoduvannia zbytkiv, zavdanykh poshkodzhenniam abo znyshchenniam zhytl vnaslidok zbroinoho konfliktu* [Compensation of Damages Caused by the Injuring or the Destruction of Housings as a Result of an Armed Conflict]. *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo*, (7), 13–17 (in Ukr.).
9. Jensen, Eric Talbot. (2005). The International Law of Environmental Warfare: Active and Passive Damage During Times of Armed Conflict. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, (38), 145. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=987033>
10. Koppe, Erik. (2013). The Principle of Ambiguity and the Prohibition Against Excessive Collateral Damage to the Environment During Armed Conflict. *Nordic Journal of International Law*, 82(1), 53–82. <https://doi.org/10.1163/15718107-08201004>
11. *Pro kompensatsiiu za poshkodzhennia ta znyshchennia okremykh katehorii obektiv nerukhomoho maina vnaslidok boiovykh dii, terorystychnykh aktiv, dyversii, sprychynenykh viiskovoiu ahresiieiu Rosiiskoi Federatsii* [On the compensation for damage or destruction of real estate of particular kinds as a result of actions, terroristic acts, diversions caused by military aggression of the Russian Federation]. *Projekt Zakonu Ukrainy* (24.03.2022 No. 7198). <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39283> (in Ukr.).

12. Tikhonyuk, S. *Vysnovok na proekt Zakonu Ukrainy "Pro kompensatsiiu za poshkodzhennia ta znyshchennia okremykh katehorii ob'ektiv nerukhomoho maina vnaslidok boiovykh dii, terorystychnykh aktiv, dyversii, sprychynenykh viiskovoiu ahresiiieu Rosiiskoi Federatsii* [Conclusion on the Bill on the compensation for damage or destruction of real estate of particular kinds as a result of actions, terroristic acts, diversions caused by military aggression of the Russian Federation]. (do reyestr. 24.03.2022 No. 7198). <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1251060> (in Ukr.).
13. *Poriadok podannia informatsinoho povidomlennia pro poshkodzhene ta znyshchene nerukhome maino vnaslidok boiovykh dii, terorystychnykh aktiv, dyversii, sprychynenykh viiskovoiu ahresiiieu Rosiiskoi Federatsii* [Ruling on application of informational letter on real estate damaged or destroyed as a result of military acts, terroristic acts, diversions caused by military aggression of the Russian Federation]. Zatverdzeni Postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy (26.03.2022 No. 380). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/380-2022-n#top> (in Ukr.).
14. Zamuravkyna, R.M. (2016). *Pravo na zhylyshche* [Right to home]. In: Spasybo-Fateeva, Y.V. (Red.). *Kharkovskaia tsyvylystycheskaia shkola: hrany nasledstvennogo prava: monohrafiya*. Kharkov: Pravo (s. 278–288) (in Rus.).
15. *Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 20.12.2019 No. 12-r/2019 u spravi za konstytutsiinym podanniam 49 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen chastyny druhoi statti 135 Zhytlovoho kodeksu Ukrainiskoi RSR* [Judgement of Constitutional Court of Ukraine from 20 December 2019 No. 12-r/2019 in case initiated by 49 people deputies of Ukraine on the compliance of article 135 of the Housing Code of URSR to the Constitution of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-19#top> (in Ukr.).
16. *Rukovodstvo po prymereniyu staty 8 Evropeiskoi konventsyy po pravam cheloveka. Sovet Evropy* [Guide on the application of article 8 of European Convention on Human Rights and Freedoms. Council of Europe] / *Evropeyskyi sud po pravam cheloveka*, 2017. https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_8_RUS.pdf (in Rus.).
17. *McCann v. the United Kingdom*, no. 19009/04, ECHR 2008.
18. *Rousk v. Sweden*, no. 27183/04, 25 July 2013.
19. *Vrzić v. Croatia*, no. 43777/13, 12 July 2016.
20. *Ivanova and Cherkezov v. Bulgaria*, no. 46577/15, 21 April 2016.
21. *Connors v. the United Kingdom*, no. 66746/01, 27 May 2004.
22. Karnaukh, B. P. (2021). *Zakhyst vlasnosti Yevropeiskym sudom z prav liudyny i horyzontalniy efekt* [Protection of Property by the European Court of Human Rights and the horizontal effect]. *Pravo Ukrainy*, (5), 149–166 (in Ukr.).
23. *Novoseletskiy v. Ukraine*, no. 47148/99, ECHR 2005-II.
24. *Surugiu v. Romania*, no. 48995/99, 20 April 2004.
25. *Öneryıldız v. Turkey* [GC], no. 48939/99, ECHR 2004-XII.
26. Update on the human rights situation in Ukraine Reporting period: 24 February – 26 March. https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-03/HRMMU_Update_2022-03-26_EN.pdf
27. *Cyprus v. Turkey* [GC], no. 25781/94, ECHR 2001-IV.
28. *Georgia v. Russia (II)* [GC], no. 38263/08, 21 January 2021.
29. *Postanova VP VS vid 12.05.2022 u spravi № 635/6172/17* [Resolution of GC SC from 12 May 2022 in case No 635/6172/17]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104728593>
30. *Aggression against Ukraine : resolution / adopted by the General Assembly*. UN. General Assembly (11th emergency special sess.: 2022). <https://digitallibrary.un.org/record/3965290>
31. *Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation) No. 2022/11* 16 March 2022. <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220316-PRE-01-00-EN.pdf>
32. *Consequences of the Russian Federation's continued aggression against Ukraine: role and response of the Council of Europe*. Resolution 2433 (2022). <https://pace.coe.int/pdf/d3401fd9ae4b62f246ccd2d7f6f486dd80b7cac1c0cf84e34ee49a0453da88ed/resolution%202433.pdf>
33. *Postanova Kasatsiinoho tsyvilnogo sudu u skladi Verkhovnoho Sudu vid 14.04.2022 u spravi № 308/9708/19* [Resolution of Civil Court of Cassation Within the Supreme Court from 14 April 2022 in case No 308/9708/19]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104086064>
34. Karnaukh, B. (2022) *Territorial Tort Exception? The Ukrainian Supreme Court Held that the Russian Federation Could not Plead Immunity with Regard to Tort Claims Brought by the Victims of the Russia-Ukraine War*. *Justice in Eastern Europe*, 3(15). <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.2-n000321>

ІНФОРМАЦІЯ ПРО СТАТТЮ (ARTICLE INFO)

Published in:
Форум права: 72 pp. 98–109 (1).

Related identifiers:

10.5281/zenodo.6471057

http://forumprava.pp.ua/files/098-109-2022-1-FP-Filatova-Bilous_11.pdf

http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2022_1_11.pdf

License (for files):

[Creative Commons Attribution 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Received: 12.04.2022

Accepted: 29.04.2022

Published: 10.05.2022

Available online: 10.05.2022

Cite as:

Філатова-Білоус, Н. Ю. (2022). Компенсація шкоди, завданої порушенням житлових прав у зв'язку з військовою агресією: проблема визначення кола суб'єктів звернення. *Форум Права*, 72(1), 98–109. <http://doi.org/10.5281/zenodo.6471057>

Filatova-Bilous, N. YU. (2022). Kompensatsiya shkody, zavdanoyi porushennyam zhytlovykh prav u zvyazku z viyskovoyu ahresiyeyu: problema vyznachennya kola subyektiv zvernennya [Compensation of Damages Caused by The Violation of the Right to Home During the Military Aggression: The Problem of Determining the Categories of Claimants]. *Forum Prava*, 72(1), 98–109. <http://doi.org/10.5281/zenodo.6471057>